

eul\_wid: qwm-al

Ἀριστείδης ὁ ῥήτωρ · Aristides the Orator

## Advisory-Not Needing to Comedize

Συμβουλευτικός περὶ τοῦ μὴ δεῖν κωμωδεῖν

**Period:** Ῥωμαϊκή [Roman](#)  
**Dialect:** Ἀττικίζουσα [Atticizing](#)  
**Domain:** Ῥητορική [Oratory](#)  
**Format:** Λόγος [Oration](#)

- [30] Ὡςτι μὲν οὐ σμικρὸν, ὃ ἄνδρες Σμυρναῖοι, πλεονέκτημα τῷ μέλλοντι πείσειν τὸ πρὸς ἡδονὴν εἶναι τοὺς λόγους τοῖς ἀκούουσι· τῶν δ' ἐθελόντων νουθετεῖν μὴ ὅτι χρῶνται ταῖς γνώμαις οἱ πολλοὶ ῥαδίως, ἀλλ' οὐδ' ἀνέχονται τὸ παράπαν. [30]
- 505 οὐ μὴν ἀλλ' ὅσα μὲν τῶν πραγμάτων αὐτὰ ἐφ' αὐτῶν παρακαλεῖ σπουδάζειν, οὐ δεῖ συμβούλου περὶ τούτων, ἀλλ' ἡ φύσις πρὸς τὸ ἴδιον ἄγει πανταχοῦ, ἃ δὲ τῷ λόγῳ δεῖ διδαχθέντας ἢ διώκειν ἢ φυλάττεσθαι, ταῦτα δὲ τῷ συμβούλῳ καταλείπεται. ὥστ' ἂν τις ἀκούειν μὴ βούληται, τὸ συμβουλευεῖν ἀναιρεῖ τῷ καθ' αὐτὸν μέρει. ἔτι δ' ἄλλους μὲν τινὰς εἰκὸς ἀγροικίζεσθαι, ὑμᾶς δὲ, οἳ καὶ συνέσει καὶ τῷ πεπαιδεῦσθαι τοσοῦτον προέχειν δοκεῖτε, μὴ πρῶτον μὲν ὅλως εὐμενῶς ἔχειν πρὸς τὰς ἀκροάσεις τῶν λόγων, ἔπειτα ἂν τις τὰ βέλτιστα παραινῇ, μὴ κεκρῆσθαι μετὰ τοῦ χάριν πρὸς ἔχειν, ἔν γέ τι τῶν ἀτοπωτάτων, ὥς γ' ἐμοὶ κρῖναι. εἰ μὲν οὖν ἢ πόνους τινὰς ἢ πραγματείας ἔμελλον εἰσηγήσεσθαι, πρῶτον μὲν ἀγῶνος ἴσως ἂν ἔδει, ἔπειτα διδάσκειν ἐπειρώμην ἂν ὡς τῆς παρακρήμα ψυχαγωγίας αἰρετώτερον τὸ συνοῖσον τοῖς ὅλοις. νῦν δὲ τοσοῦτον ἀπέχω τοῦ δυσχερὲς εἰσηγεῖσθαι τι, ὥς ταῦτα δὴ ταῦτα καὶ συμβουλευέσων ἦκω, μήτε λέγειν μήτ' ἀκούειν δυσχερὲς μηδὲν, οὕτω πολλοῦ δέω πράττειν γέ τι ἢ συμβουλευεῖν τῶν δυσχερῶν. ἄρξομαι δὲ ὅθεν καὶ ὑμεῖς ἄριστ' ἂν ἀκολουθήσαιτε καὶ ἀπὸ τῆς ἐμαυτοῦ συνηθείας. φημὶ δὴ χρῆναι τῷ μὲν Διονύσῳ τὴν ἐορτὴν ποιεῖν καὶ νῆ Δία τῇ γε Ἀφροδίτῃ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι θεοῖς, σπένδοντας καὶ θύοντας καὶ παιωνίζοντας καὶ στεφανηφοροῦντας καὶ τῶν εἰς εὐσέβειαν μηδὲν ἐλλείποντας. ἔν δὲ τούτοις ὁ πρόσσεσι τοῖς μὲν πολλοῖς ἐπιεικῶς κεχαρισμένον, τοῖς δ' ἐπιεικέσι πάντων ἀνιάρωτον, τοῦτ' ἐκποδῶν ἀνελεῖν, λέγω τὰς βλασφημίας καὶ τοὺς κώμους τουτουσὶ τοὺς μεθήμερίνους, καὶ νῆ Δία γε τοὺς ἐπὶ ταῖς παννυχίσι, καὶ μήτε ποιητὰς εἶναι τούτων μήτε ἀγωνιστὰς, μηδὲ παίζειν ἢ μὴ βέλτιον. ὥς ἔχει γε οὕτως, κακηγορίας ἄκοντας μὲν ἀκούειν οὐ τερπνόν, ἐκόντας δὲ ἀνέχεσθαι μελέτη κακοηθείας· τοῦτο δὲ τῶν πρώτων εἰς μοχθηρίαν καὶ οὔτε ιδιώτου μεῖζον οὐδὲν ἂν τις κατηγορήσειεν οὔτε πόλεως ἢ ὅτι χαίρει κακοῖς. [30]
- 506 ὁ γὰρ ἔσχατον εἶναι δοκεῖ τῶν ἀνθρωπίνων ἀμαρτημάτων ὁ φθόνος, οὐκ ἔχων παραίτησιν, τούτου μετέχειν ἀνάγκη, καὶ τοῦτον αὖθις ἐν αὐτῷ τὸν τῆς ἐπιθυμίας ταύτης ἐλάττω, σημεῖον δέ· οὐδεὶς γοῦν οὐς ἀγαπᾷ καὶ οἷς ἀγαθόν τι συμβούλεται, τούτοις κακῶς ἀκούουσιν ἐφήδεται. Περὶ μὲν οὖν αἰκίας καὶ βλάβης καὶ τῶν τοιούτων ἔξεστιν εἰπεῖν ὥς ἄκων τις ἔπραξε, τὸ δὲ τῆς κακοηθείας τοσοῦτον διενήνοχεν ὥστε πρῶτον μὲν ἐπώνυμόν ἐστι τῆς κακίας, ὥς οὐδεμίαν

συγγνώμην ἐνδεχόμενον, ἔπειτ' οὐδενὸς πράγματός ἐστι πρόσρημα, ἀλλὰ φύσεως μὴδὲν ἂν τῷ χρηστὸν εἶναι συμβουλομένης. ὥσπερ δ' αὐτὸ πλεῖστον μετέχει κακίας ἀπὸ τῆς προσηγορίας ἀρξάμενον, οὕτως ἡ κακηγορία πάλιν αὐτοῦ πλεῖστον μετέχει μέρος ἐκ τῆς παρισώσεως ἀρξάμενον τῆς περὶ τοῦνομα· οὕτως ἄμφω κακῶν καὶ φαύλων ἐστὶν ἀνθρώπων. αἰὲν οὖν οἶμαι τὰ βέλτιστα προαιρετέον καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν, ἐν δὲ ταῖς ἱερομηνίαις καὶ ταῖς ἐορταῖς πῶς οὐκ εἰκὸς ἅπασαν μὲν εὐφημίαν εἶναι προθυμεῖσθαι, πᾶσαν δὲ γνώμην ἀστειοτάτην, πάντας δὲ ὡς οἰκειότατα ἀλλήλοις ἔχειν, ὡς τῶν θεῶν ταύτην τὴν φιλίαν καὶ ὁμόνοιαν βραβεύοντων, καὶ νομίζειν γε τὰς ἐορτὰς σχεδὸν ὡς εἰπεῖν φιλίας συνθήματα, καὶ μήτε θυσίαν οὕτω λαμπρὰν μήτε σπονδὰς κεχαρισμένας, ὧν οὐχ ἥδιον ἂν εἶναι τοῖς θεοῖς ἢ εἰ τὴν γνώμην ἐκ τῶν δυνατῶν ὡς βελτίστην παρεχοίμεθα. καὶ μὴν τοῦ γε αἰδεῖσθαι τοὺς θεοὺς τί μεῖζον ἂν εἴη σύμβολον ἢ μὴδὲν ἀπηχὲς μήτε λέγειν μήτε ἀκούειν ἐναντίων αὐτῶν; ἢ φίλου μὲν αἰδεσίμου παρόντος πολλὰ ἂν ὀκνήσαιμεν εἰπεῖν, κἂν εἴ τῳ δικαίως ἔχοιμεν λοιδορήσασθαι, τὰς δὲ τῶν θεῶν ἀκοὰς προστησάμενοι ῥαδίως οἱ μὲν ἐροῦμεν, οἱ δὲ ἀκουσόμεθα ἢ μὴδ' αὐτοὶ φαῖμεν ἂν εἶναι τῶν καλῶν, ἀλλ' ὡς αἰσχυρῶς ἔχοντα οὕτω διασύρομεν; ἴνα δὲ εἰδῆτε ὅτι οὐδὲν καινὸν λέγω, ἀλλὰ πάλαι ταῦτα ἀνωμολόγηται κἂν τοῖς νόμοις κἂν τοῖς ἔθεσι τοῖς κοινοῖς, ἐνθυμήθητε μὲν τῶν κηρύκων τὰς πρώτας φωνὰς εὐφημεῖν ταῖς πανηγύρεσι κελευόντων, ἐνθυμήθητε δὲ τῶν ἱερέων καὶ τῶν καταρχομένων ἡμῖν, ἐπειδὴν θύωμεν· ἔτι δ' ὡς αὐτοὶ τοῦτο μάλιστα ἐπὶ ταῖς εὐχαῖς σπουδάζομεν. <sup>[5]</sup>

507 καίτοι τίν' ἔχει λόγον ἡγεῖσθαι μὲν κάλλιστον ἀπάντων τὴν εὐφημίαν καὶ μάλιστα πρέπειν ἱεροῖς, ἄδειαν δ' εἶναι τοῖς ἐθέλουσι βλασφημεῖν; καὶ θύοντας μὲν οὕτω κοσμίους εἶναι, οἷς δὲ τὰς θυσίας ποιοῦμεν θεοῖς, ἐπὶ τῇ τούτων προφάσει τὰ αἰσχίστα ἀκούειν καὶ λέγειν, καὶ τοὺς αὐτοὺς ἅμα μὲν δυσχεραίνειν ταῖς κακηγορίαις, ἅμα δ' ὧν κακῶς ἀλλήλους ἀγορεύομεν προστάτας ποιεῖσθαι; καὶ μὴν εἰ μὲν φίλον αὐτὸ νομίζομεν τοῖς θεοῖς, τάναντία ἡμῖν αὐτοῖς γινώσκομεν, φυλαττόμενοι ταυτὸν τοῦτο, ὅποταν προσίωμεν τοῖς θεοῖς, εἰ δ' ἐχθρὸν ἡγούμενοι χαίρομεν αὐτῷ, πῶς εὐσεβῶς διακείμεθα; ἢ πῶς διὰ τούτων τιμῶμεν τοὺς θεοὺς, ἃ τῶν θεῶν χάριν εἰκὸς ἦν φεύγειν; θαυμαστὸν δέ μοι φαίνεται, εἰ τὰς μὲν τῶν ὀρνίθων φωνὰς ὡς αἰσιωτάτας ἀξιοῦμεν ἡμῖν γίνεσθαι, κἂν ἐπὶ τῆς ἐρημίας ὄντες, ἢ οὐ τύχοιμεν, τὰς δὲ παρ' ἡμῶν αὐτῶν οὐδ' ἐπὶ τῶν θεάτρων φυλαζόμεθα μὴ οὐ δυσχερεῖς εἶναι. καὶ τοῖς μὲν τῆς Κληδόνο βωμοῖς προσιόντες βουλοίμεθ' ἂν ὡς εὐφημότατ' ἀκούειν, οὕτως ἰσχυρόν τι τὸ τῆς θεοῦ ταύτης ἡγούμεθα· ἃ δὲ μηδαμῶς ἀνέχεσθαι χρῆν, ταῦτα ταῖς ἐορταῖς ἀποδώσομεν· καὶ τοὺς μὲν παῖδας κελεύομεν εὐστομεῖν, κἂν τοῖς διδασκαλείοις καὶ κατ' οἰκίαν προδιδάσκοντες ὡς ἃ ποιεῖν αἰσχρὸν οὐδὲ λέγειν καλὸν, πάλιν δὲ εἰς ταυτὸν ἀθροίσαντες παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ πᾶσαν ἡλικίαν κακηγορίας ἄθλα τίθεμεν, καὶ τοῖς ἄριστα ἐκμελετήσασιν ὅπως εἰς κέρδος ἔσται παρασκευάζομεν. ἃ δὲ ποιήσαντας ἢ παθόντας οὐ θέμις εἴσω περιρραντηρίων παριέναι, ταῦτ' ἐν μέσοις ἱεροῖς ἄδομεν, καὶ θύειν μὲν ἃ μὴ χρὴ δυσσεβὲς ἡγούμεθα, τιμᾶν δὲ οἷς οὐ χρὴ τοὺς θεοὺς εὐσεβείας μέρει προστίθεμεν, καὶ τὴν εὐσχημοσύνην ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων τιμῶμεν, τῶν δ' αἰσχυρῶν ῥαδίως μὲν πάντα σχήματα ὀρῶμεν, ῥαδίως δὲ πάσας φωνὰς ἀποδεχόμεθα. <sup>[5]</sup>

508 κἂν μὲν εἴ τις ἀπάδη τῶν χορευτῶν, τοῦτον ἐκβάλλομεν, ἂν δ' ἅπας ὁ χορὸς οὕτως ἀμούσως ἄδη, ποιούμεθα κέρδος. κἂν μὲν ὑπ' ἄλλων οὕτως κακῶς ἀκούωμεν, ὀργιζόμεθα, ἂν δ' ἡμᾶς αὐτοὺς τοῦτο ποιῶμεν, ἐορτὴν ἡγούμεθα ἀληθινήν, οὕτω καὶ πρὸς τοὺς θεοὺς ἀλλοκότως καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς πολὺ τάναντία ἢ προσῆκε διακείμεθα. καίτοι τολμῶσί τινες λέγειν ὡς ἀγαθὸν τὸ κακῶς ἐξεῖναι λέγειν ἐν τῷ θεάτρῳ, τοὺς τε γὰρ κακῶς βεβιωκότας ἐξελέγχεσθαι καὶ τοὺς ἄλλους φόβῳ τοῦ κωμωδεῖσθαι σώφρονας παρέχειν αὐτούς. ἐγὼ δὲ πολλοῦ σφόδρα ἂν ἡγούμην ἀξίαν εἶναι τὴν μέθην, εἰ παιδεύειν οἷα τε ἦν ἀνθρώπους, ἀλλὰ μὴ τῶν χαλεπῶν ἢ μεθύοντας αὐτοὺς ἐτέρους ποιεῖν σωφρονεῖν, καὶ πρὶν αὐτοὺς καταπαῦσαι, τοῖς ἄλλοις ἄδειν

ὅπως εἰς κάλλος βιώσονται. τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὑμῶν ὅτι πρῶτον μὲν οὐ πολλῶν τὰ τοιαῦτα παιδεύειν, οὐ μᾶλλον γε ἢ νόμους τιθέναι καὶ γνώμας ἐν δήμῳ λέγειν; ἢ τὸν μὲν εἰς Κόρινθον πλοῦν οὐ παντὸς ἀνδρὸς εἶναι πιστεύσομεν, τὴν δὲ τοῦ βίου τοῦ παντὸς πορείαν ἦντινα καὶ δι' ὧν δεῖ τῶν ἐπιτηδευμάτων ποιήσασθαι πᾶς ἀνὴρ εἴσεται καὶ πᾶς ἐπὶ τούτοις τοῖς οἴαξι καθεδεῖται τῇδε κάκεισε κομίζων τοὺς νέους ὥς ἂν αὐτῷ δοκῇ; καὶ τῶν μὲν ἀθλητῶν ἐγκρίσεις ποιοῦμεν, ὅπως αὐτῶν ὅστις φαῦλος ἑαυτὸν κατασχύνας ἀπίη καὶ δίκην ἅμα δούς ἐκ τοῦ σώματος, τοὺς δὲ τῶν σπουδαιοτάτων ἡγεμόνας καὶ διδασκάλους ἀπὸ πάντων μὲν ἐργαστηρίων, πάντων δὲ τῶν σπουδαιοτάτων οὕτως φαύλως ἐγκρινοῦμεν; διδασκάλων ἄρα αὐτοὶ δεῖσθαι δόξομεν. καὶ θυρωροῖς μὲν οὐ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς πιστοτάτοις χρώμεθα, ἵνα μή τις αἰσχύνῃ συμβαίνοι περὶ τὴν οἰκίαν, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας καὶ πάντα τὰ τῆς πόλεως πληρώματα καὶ συλλήβδην ἔστιν εἰπεῖν τὴν ἀξίαν τοῖς βουλομένοις μεταχειρίζεσθαι δώσομεν· καὶ ὧν νηφόντων κατεγνώκαμεν, τούτοις μεθύουσι πιστεύσομεν; Καὶ μὴν οὐδ' ὁ καιρὸς παιδεύοντων, ἀλλὰ παιζόντων εἰ μὲν βούλεσθε ὁ τῶν Διονυσίων, εἰ δὲ βούλεσθε, ὁ τῶν σάμων τῶν ἱερῶν καὶ τῶν παννυχίδων. <sup>[5]</sup>

509 ὥστε πῶς εἰκὸς ἐν ᾧ τῶν ὄντων διδασκάλων τοὺς παῖδας ἀφίεμεν, ἐν τούτῳ τοὺς μηδὲν προσήκοντας καὶ τοὺς ἑαυτοὺς εἰσποιοῦντας ἐφιστάναι, καὶ μηδὲ παρ' αὐτοῦ τοῦ τόπου δύνασθαι μαθεῖν ὅτι ἄλογος ἢ προσποιήσις. δεῖ γὰρ τὸν γε διδάσκαλον οὐκ εἰς τὰ θέατρα βαδίζειν κάκει νουθετεῖν· ταῦτα μὲν γὰρ ταῖς ἡδοναῖς καὶ ταῖς ψυχαγωγίαις ἀνάκειται· ἀλλ' εἰσὶ τόποι δῆπουθεν ἐπώνυμοι τοῦ προσήματος, οὗ δεῖ φιλοσοφεῖν, καὶ οὐδ' ἐν τούτοις τοῦτον, οἶμαι, τὸν τρόπον χλευάζοντα καὶ κακῶς ἀνέδην ἀγορεύοντα, ἀλλ' ὥς χρή τοὺς ἐλευθέρους παιδεύοντα καὶ προδιδάσκοντα πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ἀσχημοσύνην φυλάττεσθαι. καὶ μὴν εἰ μὲν τοὺς ἀσελγαίνοντας κωμωδοῦντες τῶν ἄλλων ἀπείχοντο, τάχ' ἂν τις λόγος ἦν· νῦν δὲ ἄρχεται μὲν τὸ πρᾶγμα ἀπ' ἀρχῆς εὐπροσώπου, τελευτᾷ δὲ εἰς καλὸν οὐδαμῶς. πολλοὶ μὲν γὰρ οὐδὲν προσήκον αὐτοῖς ἀκούουσι κακῶς, εἰσὶ δ' οἱ καὶ μηδένα λανθάνοντες ὅμως τὴν ἐν τῷ μέσῳ λοιδορίαν διαφεύγουσι. διὰ τί; ὅτι οὐ διδασκάλων οὐδὲ σωφρονιστῶν οὐδὲ βελτίους ποιεῖν βουλομένων τρόποις χρῶνται, αὐτοὺς γὰρ ἂν πρότερον ἐποίησαν βελτίους, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἔχθραν καὶ πρὸς χάριν τὴν ἐτέρων, τὸν μὲν ἀργύριον αἰτήσαντες οὐ τυχόντες, τοῦ δ' ἐρασθέντες οὐ πείσαντες, οὕτω ψέγουσι, καὶ πάλιν αὖ σιωπῶσι διὰ θάτερα, ὥστε οὐ τοὺς αἰσchrῶς ζῶντας φανεροὺς καθιστᾷσι. σκέψασθε δ' οὕτως, τίνας μάλιστ' εἰκὸς ἐξωνεῖσθαι τὰς κακηγορίας; ἄρ' οὐ τοὺς τὰ τοιαῦτα συνειδότες ἑαυτοῖς φαίητ' ἂν; τίνας δ' ὥς ἥκιστα τούτων φροντίζειν; ἄρ' οὐχ οἵτινες αὐτοῖς καὶ τοῖς βεβιωμένοις θαρροῦσι; δῆλόν που. οὐκοῦν τάναντία τῆς ὑποσχέσεως γίγνεται, οἱ μὲν ἀσελγεῖς καὶ αἰσchrοὶ ἀθῶοι τῷ λόγῳ, κωμωδοῦνται δ' οὐς ἥκιστα δεῖ. φέρε δὴ θῶμεν ἀμφοτέρους ἀναμῖξ ἀκούειν κακῶς, —οὐ γὰρ ἐκεῖνό γ' ἂν σὺ φαίης, ὥς οὐδεὶς μή ποτ' ἀκούσῃ κακῶς ἐπεικῆς ὦν τοὺς τρόπους—οὐκοῦν οἱ μὲν δόξης ἡμεληκότες καὶ διεφθαρμένοι καθάπαξ ὑπὸ τῶν αἰσchrῶν ἐπιθυμιῶν οὐδ' ὅτιοῦν δὴ που ζημιοῦνται, ἀλλὰ καὶ κέρδος ἂν θεῖντο ἀγαλλόμενοι τῷ φανεροῖ πᾶσι γίνεσθαι, οἱ δὲ παρ' ἀξίαν ἀγωνιζόμενοι πῶς οὐ πολὺ τῶν ἄθλων ἃ τῆς σωφροσύνης εἶναι χρή διαμαρτάνουσιν; ὥστ' οὐχ ἵνα βελτίους ὑμῖν ᾧσιν οἱ νέοι, διὰ τοῦτο κωμωδητέον, ἀλλ' εἰ μηδενὸς ἄλλου χάριν, τούτου γε παυστέον τοῦ κωμωδεῖν. <sup>[10]</sup>

510 ἵν' ἐξῇ τοῖς νέοις ἀσκεῖν ἀδεῶς τὰ βελτίω. τοὺς μὲν γὰρ δὴ φαύλους ἐνὶ δῇ που καὶ ἄλλως ἀμύνασθαι, τοὺς δ' ἐπεικεῖς ὅταν τοιαῦθ' ὑβρίζωμεν, τίν' ἐροῦμεν λόγον; οἷς γὰρ μηδὲ λόγον δίκης προσήκει λαγχάνειν, πῶς ἀνυπευθύνως γε ἀτιμοῦν τῷ βουλομένῳ δεδόσθαι προσήκει; εἰ τοίνυν κάκεινό τις ὑμῶν ὑπέιληφεν, ὅτι καὶ τῶν ἐπεικῶν πολλοῖς αἰρετώτερον εἶναι δόξει ἀργύριον τοῦ μὴ κακῶς ἀκούειν προῖεσθαι, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ περ ἂν αἰσchrυνηλότεροι τοὺς τρόπους ᾧσι, πῶς οὐ πανταχόθεν δῆλον ὥς δυσχερὲς ἢ κωμωδία καὶ βέλτιον εἰσάπαξ ὑφ'

ὕμῳ κωλυθῆναι; εἴ γε οἱ μὲν χρηστοὶ δυοῖν θάτερον, ἢ οὐ δόντες ἀκούονται κακῶς, ἢ ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀκοῦσαι κακῶς ζημιώσονται, χρήμασι τὰς βλασφημίας ὠνούμενοι· εἰ δὲ μηδὲν φροντίζουσιν ἀκούοντες κακῶς, τί ἔσθ' ὃ πείσονται; ὅλως δ' οὐκ ἔνεστι μὴ τῆς τῶν ἰδιωτῶν δόξης ἀπολαβεῖν κοινῇ τὴν πόλιν. ὅποιοι γὰρ ἂν τινες ᾧσιν οἱ κωμωδούμενοι, τοιοῦτοι πολλάκις οἱ σύμπαντες ἔδοξαν εἶναι. σκέψασθε δὲ καὶ εἰς τοὺς πατέρας ὑμῶν τοὺς Ἀθηναίους ἀνενεγκόντες, οὓς αἱ μὲν ἄλλαι συγγραφαὶ κοσμοῦσι σχεδὸν ὡς εἰπεῖν ἅπασαι, μόνῃ δὲ ἡ κωμωδία διέσυρε καὶ παρέσχε τοῖς βουλομένοις βλασφημεῖν ἔτι νυνὶ λαβὰς· ἔδοξαν γὰρ αὐτοὶ παρ' αὐτῶν ἐξελέγχεσθαι. καὶ ὅσον μὲν, ᾧ γῆ καὶ θεοὶ, τὸ μέσον τῆς τε νῦν κιβδηλίας καὶ ὁπόση τις ἔν γε ταῖς καλουμέναις παραβάσεσι νουθεσία καὶ παιδείους ἐνῆν ἐὼ λέγειν. ἀλλ' οὖν τό γε τῆς παροιμίας ἐξ ἀξίου τοῦ ξύλου καὶ πάσχειν ὑπῆρχεν, εἴ τω συμβαίνοι· τοῦ δὲ τοσαύτη μὲν λέξεως μοχθηρία, τοσαύτη δὲ μελῶν ἀσέλγεια, ἔτι δὲ σχημάτων αἰσχύνῃ, κωμωδία δ' οὐδεμία ἐφίκοιτ' ἂν τῶν τούτοις προσόντων κακῶν, τίς τρόπος ἡδονῆς; καὶ πότερον ὡς καλὰ ταῦτα ἀνέξεσθε; καὶ τί τούτων αἴσχιον; ἀλλ' ὡς συμφέροντα ἀκούειν ἢ θεωρεῖν; καὶ μὴ διαφθορᾶς γέ ἐστι συνθήματα· ὅταν γὰρ εἰς συνήθειαν καταστῇ τοῦ κακῶς ἀκούειν ἀνὴρ ἢ γυνὴ καὶ τὰ χερίστα φέρειν τῶν ὄνειδῶν, εὐχερῶς ἀνίησιν ἡ γνώμη καὶ διδάσκεται πᾶς τις φαῦλος εἶναι, εἰ καὶ μὴ πρόσθεν ἦν, ἄλλως τε τούτων ὧν οὐδὲν πρὸς τὸν Διόνυσόν ἐστιν. <sup>[10]</sup>

511 ἀλλ' ἔμοιγε καὶ τὸ τῆς παροιμίας εἰς τὰς τοιαύτας ἀβελτηρίας οὐχ ἥκιστα ἔχειν δοκεῖ. εἶεν· ἀλλ' εἰς δόξης λόγον θαυμαστὰ, ὅταν ἐν τοῖς βαλανεῖοις, ὅταν ἐν τοῖς στενωποῖς, ὅταν κατ' ἀγορὰν, ὅταν ἐν ταῖς οἰκίαις γυναῖκα, παιδάριον, πᾶς τις ἐφεξῆς τοιαῦτα ἐπιμελωδῇ; καὶ πότερον τοὺς πολίτας μόνον ἐξέσται κωμωδεῖν; οὐκοῦν δεινὸν εἰ τῶν μὲν ξένων εἴσεσθε φεΐδεσθαι, ὑμῶν δ' αὐτῶν οὐ τολμήσετε, ἀλλ' οὕτως ἀνόμοιοι τοῖς Λακεδαιμονίοις ἔσεσθε ὥστ' ἐκεῖνοι μὲν ἅπαντα ἀπόρρητα ἐποίησαντο τὰ ἑαυτῶν, ὑμεῖς δὲ καὶ τὰ μηδὲν προσήκοντα λέγειν καθ' ὑμῶν τοῖς βουλομένοις δώσετε. ἀλλὰ νῆ Δία καὶ τῶν ξένων ἐπιληψόμεθα; πολλὴν ἄρα τὴν εὐποιάν παρὰ πάντων καὶ τὴν ἐπιμιξίαν ἔχομεν· ἢ που ῥαδίως μὲν οἱ πατέρες τοὺς υἱεῖς, ῥαδίως δὲ ἀδελφοὶ πρεσβύτεροι νεωτέρους κομιοῦσι δεῦρ' ἐπὶ παιδείαν, παρ' οἷς τοιαῦτ' ἐστὶ τὰ ἀδόμενα. οὐ παύσεσθε στηλιτεύοντες ὑμᾶς αὐτούς; νῆ Δί', ἀλλ' ἀστεῖον τὸ τοῦ σκώμματος. οὐκοῦν τοσούτῳ μᾶλλον οὐ πολλῶν, εἴπερ γε μὴ πολλοὺς τοὺς ἀστεῖους εἶναι δεῖ δοκεῖν. ἡδέως δ' ἂν ἐροίμην τοὺς χαίροντας τῷ λοιδορεῖν πότερον παίζουσιν ἢ σπουδάζουσιν. εἰ μὲν γὰρ παίζουσι, τί προσποιοῦνται νουθετεῖν; εἰ δὲ σπουδάζουσιν, αὐθις αὖ πυθέσθαι καλὸν αὐτῶν πότερόν ποτ' ἀληθῆ ταῦτα λοιδοροῦσιν ἢ ψευδῆ. εἰ μὲν γὰρ ἀληθῆ, τί μαθόντες οὐ χρῶνται τοῖς νόμοις; ἀλλ' οὗ μὲν δεῖ λέγειν σιωπῶσιν, οὗ δὲ δεῖ σιωπᾶν λέγουσιν. ἀλλὰ μὴν εἴ γε καταψεύδονται, ἀγαπᾶν εἰκὸς ἦν μὴ πάσχοντας κακῶς, οὐκ ἀγανακτεῖν, εἰ μὴ λέγειν κακῶς αὐτοῖς ἐξέσται. <sup>[35]</sup>

512 οἶμαι τοίνυν ἐγὼ πᾶσι μὲν ταῦτα συμβουλεύων ὀρθῶς ἂν ποιεῖν, οὐχ ἥκιστα δ' ὑμῖν. ὅσῳ γὰρ παιδείᾳ καὶ φιλανθρωπίᾳ προέχειν δοκεῖτε, τοσῶδε αἴσχιον ἂ μὴ χρή φαίνεσθαι διώκοντας.